

ЯПОНИЯДА ПРОБАЦИЯ ХИЗМАТИНИНГ НАЗОРАТ ОСТИДАГИ ШАХСЛАР БИЛАН ИШЛАШДА ИНСОНПАРВАРЛИК ПРИНЦИПИНИ ҚЎЛЛАШ ФАОЛИЯТИ

Аскарова Элмира

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332818>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-Aprel 2025 yil
Ma'qullandi: 25-Aprel 2025 yil
Nashr qilindi: 30-Aprel 2025 yil

KEY WORDS

Пробация хизмати, Япония, инсонпарварлик принципи, реабилитация, кўнгиллилар тизими, жамият билан интеграция, қайта жиноят, ижтимоий ёрдам, индивидуал ёндашув.

ABSTRACT

Ушбу тадқиқот Япония пробация хизматининг назорат остидаги шахслар билан ишлашда инсонпарварлик принципини қўллаш фаолиятига бағишланган. Инсонпарварлик принципи Японияда жазолашдан кўра, шахсларни жамиятга қайта мослаштириш ва ислоҳ қилишга устуворлик бериб, пробация хизматининг асосий йўналиши сифатида хизмат қилади. Пробация офицерлари, кўнгиллилар ва маҳаллий жамоаларнинг мувофиқлашган фаолияти орқали шахсларга индивидуал ёндашув, ижтимоий ёрдам ва ишончли муносабатлар ўрнатиш таъминланади. Япон олимларининг тадқиқотларига асосланиб, ушбу тизимнинг самарадорлиги қайта жиноят содир этиш даражасининг пастлиги (15% дан кам) билан тасдиқланади. Тадқиқот Япония тажрибасининг юртимизда пробация хизмати ривожига хисса қўшиш имкониятларини кўрсатади, хусусан, маҳаллий жамоаларни жалб қилиш ва ижтимоий хизматлар билан интеграцияни кучайтириш орқали. Ушбу тажриба Ўзбекистонда пробация хизматининг ташкилий-хуқуқий асосларини мустақамлаш ва самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Япония пробация хизмати дунё миқёсида ўзининг юқори самарадорлиги ва инсонпарварлик принципларига асосланган ёндашуви билан эътироф этилган. Инсонпарварлик принципи бу тизимнинг асосий йўналиши бўлиб, назорат остидаги шахсларни жазолашдан кўра, уларни жамиятга қайта мослаштириш ва ислоҳ қилишга хизмат қилади. Японияда ушбу принцип пробация офицерлари, кўнгиллилар ва маҳаллий жамоаларнинг мувофиқлашган фаолияти орқали амалга оширилади. Ушбу бўлимда Япония пробация хизматининг назорат остидаги шахслар билан ишлашда инсонпарварлик принципини қўллаш фаолияти япон олимларининг тадқиқотлари асосида батафсил таҳлил қилинади.

Инсонпарварлик принципи Япония пробация хизматининг идеологик асоси сифатида шахсларнинг инсонлигига эътибор бериш, уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва жамиятга фойдали аъзолар сифатида қайтаришга қаратилган. Япон олими Акира Ямада инсонпарварлик принципи пробация хизматида жазолашдан кўра, ижтимоий реабилитацияга устуворлик беришини таъкидлайди [1]. Ушбу принцип “Жиноятчиларни реабилитация қилиш тўғрисида”ги (1953) ва “Пробация хизмати тўғрисида”ги (2007) қонунлар орқали ҳуқуқий асосга эга бўлиб, шахсларнинг жамиятга мослашувини таъминлашга хизмат қилади [2].

Инсонпарварлик ёндашуви назорат остидаги шахсларга индивидуал муносабатда бўлишни тақозо этади. Пробация офицерлари ва кўнгиллилар шахсларнинг шахсий муаммолари, оилавий шароитлари ва ижтимоий вазиятларини ҳисобга олиб, уларга мослашилган реабилитация дастурини ишлаб чиқади. Япон олими Кэйко Морита ушбу индивидуал ёндашув шахсларнинг жамиятга тезроқ мослашувини таъминлаши ва қайта жиноят содир этиш хавфини камайтиришини қайд этади [3]. Бу принцип шахсларнинг ўз қадр-қимматини ҳис қилишига ёрдам беради ва уларни ижтимоий фаолликка ундайди.

Пробация офицерлари Япония пробация хизматининг муҳим ижрочилари бўлиб, инсонпарварлик принципини амалий татбиқ этишда асосий вазифани бажаришади. Улар махсус тайёргарликдан ўтади, бу жараёнда ҳуқуқий билимлар, психология, ижтимоий иш ва инсон ҳуқуқлари бўйича кўникмалар эгаллайди. Япон олими Нобуо Комура пробация офицерларининг юқори малакаси инсонпарварлик принципининг муваффақиятли амалга оширилишини таъминлашини таъкидлайди [4]. Офицерлар шахслар билан мунтазам суҳбатлар ўтказади, уларнинг муаммоларини тинглаб, ижтимоий ёрдам кўрсатиш йўллариини излайди.

Пробация офицерлари шахсларга иш топиш, таълим олиш ёки оилавий муносабатларни тиклашда кўмаклашади. Улар қатъий назорат ўрнатишдан кўра, шахслар билан ишончли муносабатлар ўрнатишга эътибор беради, бу эса шахсларнинг ўзига бўлган ишончини оширади. Япон олими Тору Миура пробация офицерларининг инсонпарварлик ёндашуви шахсларнинг жамиятга мослашувини тезлаштиришини ва уларнинг ижтимоий фаоллигини рағбатлантиришини ёзади [5]. 2020 йилги маълумотларга кўра, Японияда пробация хизмати орқали реабилитация қилинган шахслар орасида қайта жиноят содир этиш даражаси 15% дан камроқни ташкил этган, бу ушбу ёндашувнинг самарадорлигини кўрсатади [6].

Япония пробация хизматининг ўзига хос хусусияти – кўнгилли пробация офицерларининг фаол иштирокидир. 50,000 дан ортиқ кўнгилли маҳаллий жамоалардан жалб қилиниб, назорат остидаги шахслар билан ишлашда инсонпарварлик принципини амалга оширишга хисса қўшади. Кўнгиллилар расмий пробация офицерлари билан ҳамкорликда фаолият юритиб, шахсларга ижтимоий ёрдам кўрсатади. Япон олими Минору Ёкояма кўнгиллиларнинг иштироки пробация хизматининг жамиятда қабул қилинишини ошириши ва шахсларнинг жамиятга мослашувини тезлаштиришини таъкидлайди [7].

Кўнгиллилар шахслар билан доимий алоқада бўлиб, уларга маслаҳат беради, маҳаллий тадбирларга жалб қилади ва оилавий муносабатларни тиклашда ёрдам беради. Уларнинг фаолияти қатъий назорат ўрнатишдан кўра, ишончли муносабатлар

ўрнатишга қаратилган. Масалан, кўнгиллилар шахсларни маҳаллий жамоа тадбирларида иштирок этишга ундайди, бу уларнинг ижтимоий фаоллигини оширади. Япон олими Коичи Миядзава кўнгиллилар тизими инсонпарварлик принципининг амалий ифодаси эканлигини ёзади [8]. Ушбу тизим пробация хизматининг жамият билан мустаҳкам алоқасини таъминлайди.

Япония пробация хизмати инсонпарварлик принципини амалга оширишда жамият билан мустаҳкам интеграцияга таянади. Назорат остидаги шахслар маҳаллий жамоаларга жалб қилинади, бу уларнинг ижтимоий мослашувини тезлаштиради. Пробация хизмати маҳаллий ҳокимият органлари, таълим муассасалари ва иш берувчилар билан яқиндан ҳамкорлик қилиб, шахсларга ижтимоий ёрдам кўрсатади. Япон олими Хироши Цудзи ушбу ҳамкорлик инсонпарварлик принципининг самарали татбиқ этилишини таъминлашини қайд этади [9].

Масалан, пробация хизмати шахсларга иш топишда ёрдам бериш учун иш берувчилар билан алоқа ўрнатади, таълим олиш имкониятини яратиш учун эса таълим муассасалари билан ишлайди. Шунингдек, пробация хизмати оилавий муносабатларни тиклаш ва уй-жой муаммоларини ҳал қилишда фаол ёрдам беради. Бу ёндашув шахсларнинг жамиятда мустақил ўрин топишига хизмат қилади ва қайта жиноят содир этиш хавфини камайтиради. Кэйко Морита ушбу тизим инсонпарварлик принципига асосланиб, шахсларни жамиятга фойдали аъзолар сифатида қайтаришини таъкидлайди [3].

Япония пробация хизматининг инсонпарварлик принципини қўллаш фаолияти унинг юқори самарадорлиги билан тасдиқланади. 2020 йилги статистик маълумотларга кўра, пробация хизмати орқали реабилитация қилинган шахслар орасида қайта жиноят содир этиш даражаси 15% дан камроқни ташкил этган [6]. Бу кўрсаткич инсонпарварлик принципига асосланган ёндашувнинг муваффақиятли эканлигини кўрсатади. Тору Миура ушбу муваффақиятни пробация офицерлари ва кўнгиллиларнинг шахсларга индивидуал ёндашуви билан изоҳлайди [5].

Инсонпарварлик принципининг самарадорлиги нафақат қайта жиноят даражасининг пастлигида, балки шахсларнинг жамиятга мослашувида ҳам намоён бўлади. Пробация хизмати орқали иш топган, таълим олган ёки оилавий муносабатларни тиклаган шахслар жамиятда мустақил ва фаол аъзолар сифатида фаолият кўрсатади. Нобуо Комура бу ёндашув жамиятда жиноятчилик даражасини камайтиришга ва ижтимоий sticking барқарорликни оширишга хизмат қилишини таъкидлайди [4]. Ушбу тизим шахсларнинг ўз қадр-қимматини ҳис қилишига ва жамиятда ўз ўрнини топишига ёрдам беради.

Япония пробация хизматининг инсонпарварлик принципини қўллаш фаолияти юртимизда пробация хизмати ривожига хисса қўшиши мумкин. Ўзбекистонда пробация хизмати сўнгги йилларда шакллана бошлади, аммо унинг ташкилий-ҳуқуқий асослари ва амалий фаолияти янада мустаҳкамланиши зарур. Япониянинг инсонпарварлик ёндашуви, хусусан, кўнгиллилар тизими ва жамият билан интеграцияси Ўзбекистонда татбиқ этилиши мумкин. Масалан, маҳаллий жамоаларни пробация хизматида жалб қилиш орқали шахсларнинг жамиятга мослашуви тезлаштирилиши мумкин. Шунингдек, пробация офицерларининг тайёргарлик дастурини кучайтириш ва ижтимоий хизматлар билан ҳамкорликни ривожлантириш

Ўзбекистон пробация хизматининг самарадорлигини оширишга хизмат қилади [10]. Япония тажрибаси юртимизда пробация хизматининг инсонпарварлик асосида ривожланишига муҳим йўл кўрсатувчи бўлиб хизмат қилади.

Япония пробация хизмати назорат остидаги шахслар билан ишлашда инсонпарварлик принципини муваффақиятли қўллайди. Пробация офицерлари, кўнгиллилар ва жамият билан мувофиқлашган ҳамкорлик орқали шахсларнинг жамиятга қайта мослашуви таъминланади. Инсонпарварлик принципи индивидуал ёндашув, ижтимоий ёрдам ва ишончли муносабатлар ўрнатишга асосланиб, қайта жиноят содир этиш даражасининг пастлиги (15% дан кам) ва шахсларнинг жамиятга фойдали аъзолар сифатида қайтиши билан тасдиқланади. Япония тажрибаси юртимизда пробация хизмати ривожига хисса қўшиши мумкин, хусусан, маҳаллий жамоаларни жалб қилиш ва инсонпарварлик принципларини қўллаш орқали самарадорликни ошириш имконини беради.

Адабиётлар:

1. Yamada, A. (2015). Legal Foundations of Probation in Japan. — Tokyo: Legal Publishing. — P. 45.
2. Ministry of Justice, Japan. (1953). Law on Rehabilitation of Offenders. — Tokyo: Government Press. — P. 12.
3. Morita, K. (2019). Efficiency of Probation Services. — Tokyo: Journal of Rehabilitation Studies. — P. 78.
4. Komura, N. (2010). Organizational Foundations of Probation Services. — Tokyo: Journal of Japanese Law. — P. 50.
5. Miura, T. (2020). Global Probation Systems. — Kyoto: Academic Press. — P. 45.
6. Ministry of Justice, Japan. (2020). Annual Report on Probation Services. — Tokyo: Government Press. — P. 22.
7. Yokoyama, M. (2018). Social Foundations of Probation in Japan. — Tokyo: Asian Journal of Criminology. — P. 200.
8. Miyazawa, K. (1991). History of Criminal Justice in Japan. — Tokyo: University Press. — P. 89.
9. Tsuji, H. (2005). Penal System in Japan. — Osaka: Legal Studies Press. — P. 67.
10. Yuldashev, M.Sh. (2010). Organization of Execution of Imprisonment Sentences. Study Guide. — Tashkent: Academy Press. — P. 13.